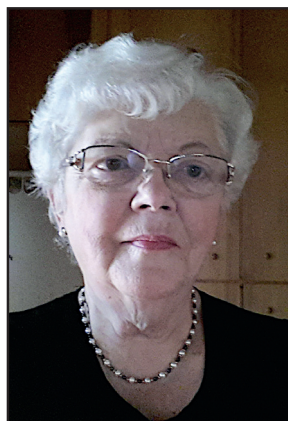

Alicja Barbara Strzelczyk-Brąszkiewicz z d. Bobrowicz

(1932 Łódź – 2020 Toruń)

Jeszcze żywo zostały nam w pamięci wspomnienia Pani Profesor, biegnące do rodzinnych korzeni Wileńszczyzny i Wołynia. Potrafiła o nich opowiadać bardzo długo, szczegółowo i z emocjami, wspominając swoich najbliższych, m.in. mamę Zofię, a szczególnie często ojca – wojskowego inż. kpt. Longina Bobrowicza, którego pamięta tylko jako młoda

dziewczyna, gdyż zginął zamordowany przez NKWD.

Dobre wykształcenie, jakie uzyskała przyszła Pani Profesor już od okresu młodości, było skutkiem pobierania nauk u nauczycieli szczególnych. Taką była Elżbieta Zawacka¹ – nauczycielka matematyki w III Państwowym Liceum im. T. Kościuszki w Łodzi, którą to szkołę Alicja ukończyła w 1950 r.² Studia odbywała w Lublinie na Uniwersytecie Marii Skłodowskiej-Curie. Ukończyła je w 1955 r. jako specjalistka z zakresu mikrobiologii. Jej promotorem była wówczas bardzo znana profesor Jadwiga Ziemięcka³. Doktorat uzyskała w 1964 r. w ówczesnej Wyższej Szkole Rolniczej w Lublinie, pod kierunkiem J. Gotębiewskiej. Tytuł naukowca samodzielnego – doktora

habilitowanego otrzymała w 1973 r. Przedmiotem rozprawy był temat łączący mikrobiologię z konserwacją papieru: „Badania nad wpływem fungicydów na grzyby niszczące zabytkowy papier”. Pracowała w Lublinie na UMCS w latach 1955-1961, a w latach 1961-1965 w Wyższej Szkole Rolniczej. Odbyła wiele staży naukowych, m.in. we włoskiej uczelni „Istituto Patologia del Libro” (Instytut zniszczeń książki) w Rzymie w latach 1970-1971 i 1973. Często wspominała go, podobnie jak wyjazd do dalekich Indii jako *visiting professor*. Do istotnego dorobku Pani Profesor należała także współpraca z Zakładem Geomikrobiologii Uniwersytetu w Oldenburdu.

Była członkiem wielu gremiów przy kolejnych Ministrach Kultury, jak np. Rada ds. Programów Nauczania, Rada ds. Ratowania Zbiorów Bibliotecznych po Powodzi, Rada ds. Programu „Kwaśny Papier”, Rada przy Naczelnym Dyrektorzce Archiwów Państwowych „Pamięć Świata”, typująca zabytki polskiego piśmiennictwa na listę dziedzictwa światowego.

Pracę na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu rozpoczęła już w 1965 r. – jako mikrobiolog na kierunku Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki. Najpierw została zatrudniona jako adiunkt w małej pracowni mikrobiologicznej Zakładu Technologii i Technik Malarskich. Powierzono Jej prowadzenie zajęć z mikrobiologii z dezynfekcją i dezynsekcją zabytków. Był to przedmiot nie tylko bardzo potrzebny, ale także całkowicie nowatorski. Stworzyła dla niego podstawy, rozwijając i udoskonalając przez najbliższe dziesięciolecia.

Po kilku latach, w 1969 r. został utworzony Zakład Konserwacji Papieru, a jego kierownikiem Alicję B. Strzelczyk mianowano w 1973 r. Tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskała w 1985 r., a zwyczajnego w 1995 r. Była prodziekanem Wydziału Sztuk Pięknych w latach 1975-1978 i również w latach 90. Ponadto, w okresie 1979-1981 i 1985-1987 była zastępcą dyrektora Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa. Pełnione funkcje dały Pani Profesor duże doświadczenie pedagogiczne i organizacyjne.

Jako kierownik Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry (od 2020 r. nastąpiła zmiana nazwy na „Katedra Konserwacji-Restauracji Papieru i Skóry”) dała się poznać jako osoba wymagająca, „trzymająca porządek”; także jako świetny dydaktyk, kierownik projektów badawczych, promotor prac magisterskich oraz doktorskich. Wypromowała ok.

¹ E. Zawacka (1909-2009), kurierka Komendy Głównej Armii Krajowej, „cichociemna”, matematyczka, profesor nauk humanistycznych UMK. Jako druga Polka w historii Wojska Polskiego została awansowana na stopień generała brygady (2006). Osoba uhonorowana licznymi odznaczeniami, m.in. Orderami: Virtuti Militari, Orła Białego, Odrodzenia Polski. Więcej: „Elżbieta Zawacka 1909–2009”, red. A. Frąckowiak, R. Góralska, J. Półturzycki, H. Solarczyk-Szwec H., WNI TeE, Radom 2009.

² Wiele dat i faktów z Jej życiorysu zaczerpnięto z publikacji: „Pracownicy Nauki i Dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Materiały do biografii”, red. Sławomir Kalembka; oprac. Henryka Duczkowska-Moraczewska, Maciej Gotębiewski, Renata Karpiesiuk, Wydawnictwa Jubileuszowe UMK, Toruń 1995, s. 652-653.

³ J. Marszewska-Ziemięcka (1891-1968), profesor mikrobiologii UMCS, znany w świecie autorytet z zakresu mikrobiologii rolnej, osoba o dużym dorobku naukowym – znana m.in. z pracy w instytucie Pasteura w Paryżu (1924-1927). W okresie II wojny światowej narażała swoje życie chroniąc osoby prześladowane. Więcej: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jadwiga-marszewska-ziemiecka>

100 magistrantów i 8 doktorów (w tym autora niniejszego tekstu). Uczniowie Pani Profesor żyją i pracują na różnych kontynentach. W pracach konserwatorskich dzielą się dobrymi obyczajami w podejściu do zabytków.

Funkcję kierowniczą pełniła do 30 września 2002 r., kiedy zastąpiła ją dr Halina Rosa (zm. w 2018 r.). Pani Profesor była często doceniana za swoją pracę, uzyskując wiele nagród za osiągnięcia naukowo-badawcze i dydaktyczno-wychowawcze (m. in. medal KEN w 1986 r.).

Na UMK szczególnym obszarem Jej działań stały się badania mikrobiologiczne i entomologiczne zabytków oraz prace nad zastosowaniem bezpiecznych i skutecznych środków dezynfekujących dla materii zabytkowej. Oprócz najczęściej badanego materiału – papieru, zajmowała się: skórami garbowanymi, pergaminem zwierzęcym, tkaninami, klejami i żywicami, drewnem, cegłą, piaskowcem, zaprawami oraz innymi materiałami tworzącymi obiekty zabytkowe, historyczne. Była cenioną ekspertką zabytkowych budynków, pomieszczeń, malowideł ściennych, obrazów olejnych na drewnie i płótnie, zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, znalezisk archeologicznych, zabytków muzealnych (pochodzących m.in. z terenów obozów zagłady z okresu niemieckiej okupacji).

Pani Profesor na konferencjach i wykładach często stosowała szereg porównań zjawisk biologicznych do terminów kulinarnych lub innych zaczerpniętych z życia, co pobudzało wyobraźnię słuchaczy i służyło lepszemu zapamiętywaniu. Dla studentów była wymagająca – w indeksy i protokoły egzaminów magisterskich stawiała dobre oceny tylko, gdy praca była zastużona. Sporo wymagała od pracowników technicznych i naukowych, inspirowała wiele prac naukowych, kierowała projektami badawczymi.

Publikowała liczne artykuły naukowe w czasopismach o profilu biologicznym, konserwatorskim, związanym z opieką nad zabytkami (Wybór publikacji związanych z mikrobiologią papieru zestawiono na końcu tego wspomnienia). Pisała także monografie poświęcone tematyce zniszczeń mikrobiologicznych zabytków. Była prelegentką wielu konferencji i spotkań naukowych w Polsce oraz w licznych krajach na różnych kontynentach.

Życie nie szczędziło Jej trudnych doświadczeń. Pochowała męża Edmunda Strzelczyka (mikrobiologa, profesora i dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK), również ich jedyne dziecko – Piotra. W 2007 r. wyszła ponownie za mąż za Ryszarda Brąszkiewicza, jednakże jego śmierć spowodowała kolejną, bolesną rozłąkę.

Lubiła pomagać i wspierać ludzi, bowiem była zainteresowana ich losem. Pomagała toruńskiemu hospicjum „Światło”. Bardzo interesowała się historią rodzinną. Miała mnóstwo do opowiedzenia. Niestety, nie zdążyła wydać swojej ostatniej książki.

Po ciężkiej, długiej chorobie zmarła w szpitalu na toruńskich Bielanych 24 lipca 2020 r. Kilka dni później (29 lipca) odbyła się uroczysta Msza Św. pogrzebowa w XIV-wiecznym, gotyckim kościele pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, którego piękne, zabytkowe wnętrze dobrze знаła nie tylko jako osoba praktykująca, ale również jako zawodowa ekspertka. Pani Profesor została pochowana na cmentarzu pw. św. Jerzego, przy ul. K. I. Gałczyńskiego w Toruniu. Uroczystość pogrzebowa zgromadziła Jej rodzinę, liczne grono przyjaciół, znajomych, absolwentów, współpracowników.

Panią Profesor żegnamy z żalem, ale zachowujemy w pamięci.

Publikacje Profesor Alicji Strzelczyk-Brąszkiewicz związane z mikrobiologią i konserwacją zabytków na podłożu papierowym (wybór)

Strzelczyk Alicja. 1968. „Influence of antifungal vapors on spore germination of fungi isolated from deteriorated old books”. *Canadian Journal of Microbiology* 14 (8): 901-906.

Strzelczyk Alicja. 1969. „Wpływ par tymolu i octanu fenylo-rtęciowego na kiełkowanie zarodników i zmiany w morfologii strzępek grzybów niszczących zabytkowe księgi”. *Acta Mycologica* 5(1): 213-218.

Strzelczyk Alicja B. 1973. „Badania nad wpływem fungicydów na grzyby niszczące zabytkowy papier”. Toruń.

Strzelczyk Alicja, Rosa Halina. 1975. „Jałowienie akwarel i pasteli parami fungicydów”. *Ochrona Zabytków* 28 (1): 61-67.

Strzelczyk Alicja, Rosa Halina. 1977. „Zastosowanie Sterinolu do mycia i jałowienia zabytkowych książek i grafik”. *Ochrona Zabytków* 30 (1-2): 70-74.

Rosa Halina, Strzelczyk Alicja. 1979. „Badania nad zdolnością tworzenia śluzów przez grzyby wyodrębnione ze skamieniałych książek”. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Hum.-Społ. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo* 7: 119-128.

- Strzelczyk Alicja B., Leźnicka Stanisława. 1981. „The Role of Fungi and Bacteria in Consolidation of Books”. *International Biodeterioration Bulletin* 17: 57-66.
- Strzelczyk Alicja B., Różański J. 1986. „The effect of disinfection with quarternary ammonium salt solution on paper”. *Restaurator* 7 (1): 3-13.
- Strzelczyk Alicja. 1992. „Środki i metody zwalczania grzybów i owadów na zabytkach z papieru i skóry”. W: *Konserwacja zbiorów bibliotecznych: Międzynarodowa Narada Ekspertów, Warszawa, październik 1987*. red. Potrzebicka Ewa. Warszawa. 71-82.
- Strzelczyk Alicja, Pronobis-Bobowska Małgorzata. 1993. „Charakterystyka plam foxingowych występujących na zabytkach z papieru”. W: *Naukowe podstawy ochrony i konserwacji dzieł sztuki oraz zabytków kultury materialnej*. red. Strzelczyk Alicja, Skibiński Sławomir. Toruń. 327-333.
- Strzelczyk Alicja, Karbowska Joanna. 1995. „Specyficzne zniszczenia papieru – foxing i puszysta destrukcja”. *Ochrona Zabytków* 48 (2): 197-205.
- Strzelczyk Alicja B. 1998. „Charakterystyka zniszczeń mikrobiologicznych w zabytkowych księżkach”. *Notes Konserwatorski* (1): 36-50.
- Strzelczyk Alicja B. 1998. „Informacja o utworzeniu i działalności Ogólnopolskiej Rady dla Ratowania Zbiorów Bibliotecznych po Powodzi”. IV Forum SBP’98. Ochrona i Konserwacja Zbiorów Bibliotecznych. Warszawa. 97-103.
- Strzelczyk Alicja B., Karbowska-Berent Joanna, Modrzejewska Joanna, Tretyn-Kalinowska Małgorzata. 2001. „Ocena skażenia mikrobiologicznego w procesie wstępnej konserwacji oraz skuteczności dezynfekcji książek z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, zalanych podczas powodzi w 1997 roku”. *Notes Konserwatorski* (5): 137-147.
- Strzelczyk Alicja B. 2001. „Adaptation to fungicides of fungi damaging paper”. *International Biodeterioration & Biodegradation* 48 (1-4): 255-262.
- Strzelczyk Alicja B., Karbowska-Berent Joanna. 2004. „Drobnoustroje i owady niszczące zabytki i ich zwalczanie”. Toruń.
- Strzelczyk Alicja B. 2004. „Observations on aesthetic and structural changes induced in Polish historic objects by microorganisms”. *International Biodeterioration & Biodegradation* 53 (3): 151-156.
- Strzelczyk Alicja B. 2006. „Program Rządowy zamawiany pn. „Kwaśny papier – ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych”: konferencja podsumowująca badania realizowane w Programie przez Zakład Konserwacji Papieru i Skóry UMK i Bibliotekę Narodową”. *Folia Toruniensia* 6: 109-110.
- Kozielec Tomasz, Strzelczyk Alicja B., Maciaszczyk Mirosław. 2006. „Badanie sukcesji drobnoustrojów na papierach z 2. połowy XIX wieku odkwaszonych różnymi metodami”. *Biuletyn Informacyjny Konserwatorów Dzieł Sztuki* 17 (3-4): 30-34.
- Strzelczyk-Brąszkiewicz Alicja B., Zykubek Krzysztof. 2007. „Ocena zniszczeń mechanicznych, fizykochemicznych i mikrobiologicznych zbiorów z lat 1800-1914, przechowywanych w czterech polskich placówkach bibliotecznych i archiwalnych”. *Notes Konserwatorski* (11): 160-180.
- Jabłońska Elżbieta, Strzelczyk Alicja B. 2007. „Czynniki niszczące zbiory biblioteczne i archiwalne”. *Notes Konserwatorski* (11): 46-71.
- Karbowska-Berent Joanna, Rafał L. Górny, Strzelczyk Alicja B., Wlazło Agnieszka. 2011. „Airborne and dust borne microorganisms in selected Polish libraries and archives”. *Building and Environment* 46 (10): 1872-1879.
- Rosa Halina, Strzelczyk Alicja, Jabłońska Elżbieta, Kozielec Tomasz, Karbowska-Berent Joanna. 2011. „Study of the adaptation of bio cellulose nano-fibers for the restoration of historical paper, parchment and textiles”. W: *New approaches to book and paper conservation-restoration*. red. Engel Patricia [i in.]. Horn-Wien. 629-638.
- Rosa Halina, Strzelczyk Alicja, Jabłońska Elżbieta, Kozielec Tomasz, Karbowska-Berent Joanna. 2012. „Badania nad zastosowaniem celulozy bakteryjnej w konserwacji i restauracji dzieł sztuki”. *AUNC. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo* 43: 287-315.
- Strzelczyk Alicja B., Karbowska-Berent Joanna, Górny Rafał, Jarońska Dorota, Zykubek Krzysztof. 2010. „Zagrożenia biologiczne zbiorów bibliotecznych i zdrowia pracowników na podstawie badań przeprowadzonych w ramach grantu „Kwaśny papier” / The biological threats to library collections and the health of employees on the basis of research conducted within the “Acidic paper” grant. W: *Przeszłość dla przyszłości: masowe zabezpieczanie zasobów bibliotek i archiwów = Past for the Future: the mass protection of archive and library resources*. Kraków. 257-259.
- Karbowska-Berent Joanna, Strzelczyk-Brąszkiewicz Alicja B., Zykubek Krzysztof, Jarmięto Joanna. „Zniszczenia mikrobiologiczne zbiorów na tle warunków przechowywania w wybranych bibliotekach i archiwach w Polsce”. 2011. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Hum.-Społ. Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo* 42: 147-168.
- Strzelczyk-Brąszkiewicz Alicja B. 2012. „Biodeterioration of historic objects by microorganisms and insects. Prevention and control”. Toruń.
- Aleksiewicz Anna, Strzelczyk-Brąszkiewicz Alicja, Pronobis-Gajdzis Małgorzata, Sobucki Władysław. 2017. „Konserwacja dokumentów”. W: *Encyklopedia książki*. T. 2: K-Z. red. Żbikowska-Migoń Anna, Skalska-Zlat Marta. Wrocław. 85-93.

Oprac. Tomasz Kozielec

Foto: Małgorzata Pronobis-Gajdzis